

Chrzest w katechezie biblijnej kandydatów do bierzmowania

Niniejszy artykuł, pisany z okazji rocznicy 1050–lecia chrztu Polski, podejmuje zagadnienie chrztu w katechezie biblijnej kandydatów do bierzmowania. Jego celem jest zwrócenie uwagi na liturgię Kościoła, dostarczającej katechezie wielorakich treści, które powinny być podjęte w nauczaniu szkolnym i parafialnym. Z punktu widzenia katechezy biblijnej zasadne jest skoncentrowanie się na występujących w liturgii czytaniach biblijnych.

Na początku ukazano jedność sakramentów inicjacji chrześcijańskiej w katechezie wtajemniczającej oraz relacje występujące między sakramentem chrztu a Eucharystią i bierzmowaniem. Do sakramentu chrztu odwołuje się bowiem katecheza skierowana do kandydatów do bierzmowania, którzy już w pełni uczestniczą w Eucharystii. Sakrament chrztu jest sakramentem wiary oraz pierwszym i zasadniczym włączeniem w Chrystusa. Tajemnica ta najpełniej jest celebrowana w okresie paschalnym, dlatego zostały przybliżone czytania biblijne występujące w liturgii w tym okresie. Problematykę treści biblijnych uzupełniono paragrafem o typologii chrztu. Całość kończą uwagi katechetyczne.

BEATA STYPULKOWSKA – dr teologii, wykładowca katechetyki w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie, członek Stowarzyszenia Katechetów Polskich, Stowarzyszenia Biblistów Polskich, sekretarz Polskiego Towarzystwa Teologicznego – Sekcji w Częstochowie.

1. Jedność sakramentów inicjacji chrześcijańskiej w katechezie wtajemniczającej

Katecheza jest szczególnym i właściwym miejscem dla wtajemniczenia chrześcijańskiego (por. DOK 52; PDK 51). Katecheza wtajemniczająca związana jest ściśle z sakramentami wtajemniczenia chrześcijańskiego: chrztem, bierzmowaniem i Eucharystią (por. KK 11; DOK 66). Przez chrzest człowiek zostaje włączony do ludu Bożego, staje się nowym stworzeniem, zostaje nazwany synem Bożym i jest nim rzeczywiście. W sakramencie bierzmowania tym dokładniej upodabnia się do Chrystusa i napełnia się Duchem Świętym, aby nieść światu świadectwo o Bogu. Uczestnicząc natomiast w zgromadzeniu eucharystycznym i przyjmując Ciało i Krew Chrystusa człowiek otrzymuje życie wieczne i wyraża jedność ludu Bożego, a ofiarując siebie wraz z Chrystusem ma udział w powszechnej Ofierze, którą jest cała społeczność odkupionych (por. OChWD 2).

Dla osób uczestniczących w katechezie wtajemniczającej głównymi treściami katechezy biblijnej powinny być zatem teksty przybliżające rzeczywistość sakramentu chrztu, bierzmowania i Eucharystii oraz historia biblijna na kanwie Starego i Nowego Testamentu¹.

W przypadku osób dorosłych sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego udzielane są podczas jednej liturgii, po uprzednim przygotowaniu katechumena (por. OChWD 27–36), gdyż sakramenty wtajemniczenia są udziałem w jednym miste-

¹ *Dyrektorium ogólne o katechizacji* zaznacza, że w epoce Ojców Kościoła formacja katechumenalna realizowała się m.in. przez katechezę biblijną, skoncentrowaną na opowiadaniu historii zbawienia (DOK 89).

rium zbawienia². W odniesieniu do katechizacji dzieci i młodzieży sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego są rozłożone w czasie. Chrzest zwykle jest udzielany w niemowlęctwie, Eucharystia na pierwszym etapie edukacyjnym, bierzmowanie zaś na trzecim etapie edukacyjnym³. W *Podstawie programowej* i *Programie nauczania religii* dla szkoły podstawowej wśród celów katechetycznych wymieniono wprowadzenie w rozumienie sakramentów Eucharystii oraz pokuty i pojednania, a także sposoby uczestniczenia w liturgii, zwłaszcza Mszy świętej⁴. W *Podstawie programowej* i *Programie nauczania religii* dla gimnazjum jako jeden z pięciu celów katechetycznych wymieniono przygotowanie do sakramentu bierzmowania⁵. Uczeń ma rozwijać świadomość chrztu nie jako jednorazowego wydarzenia z przeszłości, ale jako procesu obejmującego całe życie. Bierzmowanie ma rozumieć jako dopełnienie chrztu oraz jako istotny etap inicjacji chrześcijańskiej, który prowadzi do pogłębianego przeżywania Eucharystii (udziału we Mszy świętej i adoracji)⁶. Przygotowanie do sakramentu bierzmowania jest zadaniem zarówno katechezy parafialnej, jak i lekcji religii w szkole⁷.

² Cz. KRAKOWIAK, *Katechumenat chrzcielny dorosłych w Kościele posoborowym*, Lublin 2003, s. 278.

³ *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce* idąc za wskazaniami II Synodu Plenarnego podaje trzecią klasę gimnazjum jako czas odpowiedni do przyjęcia przez młodzież sakramentu bierzmowania (PDK 107).

⁴ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy Kościoła Katolickiego w Polsce*, Kraków 2010, s. 28; KOMISJA WYCHOWANIA KATOLICKIEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, Kraków 2010, s. 33–34.

⁵ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy...*, dz. cyt., s. 52; KOMISJA WYCHOWANIA KATOLICKIEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Program nauczania religii...*, dz. cyt., s. 108.

⁶ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy...*, dz. cyt., s. 52; *Program nauczania religii...*, dz. cyt., s. 108.

⁷ J. SZPET, *Inicjacja chrześcijańska w katechezie młodzieży gimnazjalnej*, „Katecheza”, (2006), t. 4, s. 24.

2. Chrzest a Eucharystia i bierzmowanie

Według *Katechizmu Kościoła Katolickiego* Eucharystia dopełnia wtajemniczenie chrześcijańskie. Ci, którzy przez chrzest zostali wyniesieni do godności królewskiego kapłaństwa, a przez bierzmowanie zostali głębiej upodobnieni do Chrystusa, za pośrednictwem Eucharystii uczestniczą razem z całą wspólnotą w ofierze Pana (por. KKK1322). Chrzest włączył ochrzczonego w Mistyczne Ciało Chrystusa, a dar Eucharystii – przyjmowanie Ciała i Krwi Pańskiej – buduje tę wspólnotę. Eucharystia oznacza i urzeczywistnia komunie życia z Bogiem i jedność Ludu Bożego, przez które Kościół jest sobą (por. KKK 1325).

Konstytucja dogmatyczna o Kościele Soboru Watykańskiego II *Lumen gentium* wyjaśniając sakrament bierzmowania mówi o tym, że przez ten sakrament wierni jeszcze ściślej wiążą się z Kościołem, otrzymują szczególną moc Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze mocniej są zobowiązani do szerzenia wiary słowem i czynem (nr 11). Sakrament bierzmowania zatem nie udziela Ducha Świętego ani nie pomnaża łaski uświęcającej. Bierzmowanie nie powołuje też ochrzczonego do nowych posłańctw w Kościele. To chrzest udziela Ducha Świętego, daje łaskę uświęcającą i nakłada na chrześcijanina obowiązek uczestniczenia w misji Chrystusa i Kościoła⁸. Bierzmowanie rozkłada nowe, pilniejsze i skuteczniejsze akcenty na posłańctwie kapłańskim, prorockim i pasterskim chrześcijanina. Bierzmowany staje się świadkiem, misjonarzem i obrońcą Kościoła w jego charakte-

⁸ A. SKOWRONEK, *Z teologii chrztu*, w: S. CZERWIK, J. KUDASIEWICZ, J. ŁACH, A. SKOWRONEK, *Sakrament chrztu. Liturgia, teologia, Pismo Święte*, Katowice 1973, s. 49.

rze powszechnego znaku zbawienia (por. KK 48)⁹. Sakrament bierzmowania utwierdza chrzest i równocześnie umacnia łaskę chrzcielną (por. KKK 1289).

3. Sakrament chrztu jako sakrament wiary

Sakrament chrztu jest sakramentem wiary. W Ewangelii według św. Marka czytamy słowa Jezusa, że kto uwierzy i przyjmie chrzest, będzie zbawiony (Mk 16, 16). Chrzest był związany z nawróceniem i przyjęciem nauki głoszonej przez apostołów i ich następców (Dz 2, 37–41; 8, 12; 18, 8; 19, 4–5; Ef 1, 13; Hbr 10, 22).

Wyznanie wiary, składane przez przyjmującego chrzest, stanowi element nieodłączny od samego obrzędu chrztu¹⁰. W teologii Pawłowej wypowiedzi na temat wiary i chrztu niejednokrotnie występują paralelnie obok siebie¹¹.

W Nowym Testamencie zachowały się, przynajmniej w fragmentach, wyznania wiary składane z okazji przyjmowania chrztu¹². Z takimi wyznaniem mamy do czynienia w Liście do Rzymian (Rz 10, 9–10. 13) czy w Pierwszym Liście do Tymoteusza (1Tm 2, 5–6). Niekiedy jedna osoba składała wyznanie wiary w imieniu kilku przyjmujących chrzest. Tak było w przypadku setnika Korneliusza (Dz 10, 30–48) i dozorcę więzienia w Filipi (Dz 16, 33).

W przypadku kandydatów do sakramentu bierzmowania, którzy chrzest przyjęli w niemowlęctwie, akcent położony na potrzebie złożenia wyznania wiary jest istotny. Uroczyste wyznanie wiary oraz odnowienie przyrzeczeń chrzcielnych dokonuje

⁹ TAMŻE.

¹⁰ K. ROMANIUK, *Sakramentologia biblijna. Zarys teologii sakramentów dla teologów, katechetów, duszpasterzy*, Warszawa 1991, s. 18.

¹¹ A. SKOWRONEK, *Z teologii chrztu*, dz. cyt., s. 15.

¹² K. ROMANIUK, *Sakramentologia biblijna...*, dz. cyt., s. 18.

się podczas liturgii Wigilii Paschalnej. W formacji katechetycznej kandydatów do bierzmowania ważne jest dobre ich przygotowanie do świadomego uczestniczenia w tej uroczystości.

W katechezie warto również przybliżyć katechizowanym biblijne przykłady ludzi wiary i modlitwy jako wzorce osobowe dla chrześcijan¹³.

4. Więż z Chrystusem w tajemnicy paschalnej

Św. Paweł łączy chrzest z tajemnicą paschalną. W Liście do Rzymian czytamy, „że my wszyscy, którzy otrzymaliśmy chrzest zanurzający w Chrystusa Jezusa, zostaliśmy zanurzeni w Jego śmierć” (Rz 6, 3). Łącząc chrzest z misterium paschalnym apostoł wyjaśnia jego wymiar zbawczy. Zbawienie dokonało się przez śmierć i zmartwychwstanie Chrystusa, zatem przez chrzest zanurzający w śmierć Chrystusa, człowiek zostaje włączony we wspólnotę odkupionych.

Zgodnie ze starożytną tradycją okres Wielkiego Postu jest czasem ściślejszej formacji dla katechumenów (etap oczyszczenia i oświecenia, skrutynia) prowadzącym do przyjęcia sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego w Wigilię Paschalną. Okres pięćdziesięciu dni radości paschalnej umożliwia pogłębienie formacji neofitów. Sobór Watykański II zwrócił uwagę, że zarówno w liturgii, jak i katechezie, należy w Wielkim Poście przypomnieć chrzest lub przygotować do niego. Ma to się odbywać przez pokutę, gorliwe słuchanie słowa Bożego i modlitwę (por. KL 109).

Dlatego też w katechezie biblijnej kandydatów do bierzmowania należy również uwzględnić elementy chrzcielne

¹³ B. STYPUŁKOWSKA, *Biblijne przykłady ludzi wiary i modlitwy w zastosowaniu katechetycznym*, „Polonia Sacra”, 19 (2015), nr 3, s. 117–139; też, *Propozycje przedstawienia biblijnych przykładów wiary podczas lekcji religii i katechezy parafialnej*, „Veritati et Caritati”, (2013), t. 1, s. 50–77.

Wielkiego Postu, przygotować katechizowanych do Triduum Paschalnego oraz pogłębić formację związaną z sakramentami inicjacji chrześcijańskiej w czasie Okresu Wielkanocnego.

4.1. Czytania biblijne w czasie Wielkiego Postu

Czas wielkopostny mający podwójny charakter (chrzcielny i pokutny) przygotowuje katechumenów i wiernych do obchodzenia paschalnego misterium (por. PS 6)¹⁴. Całe chrześcijańskie wtajemniczenie ma charakter paschalny, jest bowiem pierwszym sakramentalnym uczestnictwem w śmierci i zmartwychwstaniu Chrystusa (por. PS 7).

Niedziele Wielkiego Postu mają pierwszeństwo przed wszystkimi świętami Pańskimi i przed wszystkimi uroczystościami. Dni powszednie Wielkiego Postu mają pierwszeństwo przed wspomnieniami obowiązkowymi (por. PS 11).

Katecheza o misterium paschalnym i o sakramentach winna być przekazywana w niedzielnych homiliach, na podstawie starannego wyjaśnienia tekstów Lekcjonarza, zwłaszcza urywków Ewangelii, które zawierają prawdę o różnych aspektach chrztu i innych sakramentów oraz o Bożym miłosierdziu (por. PS 12). W cyklu liturgicznym A niedzielne czytania Lekcjonarza zostały dobrane szczególnie na chrześcijańską inicjację, by podkreślić sakramentalno–chrzcielny charakter Wielkiego Postu¹⁵.

Kandydaci do bierzmowania winni być zachęceni do uczestnictwa we Mszy św. również w dni powszednie; a jeśli nie mogą tego uczynić, katecheta może ich zachęcać do czytania tekstów mszalnych indywidualnie lub w rodzinie (por. PS 13). Katecheza parafialna kandydatów do bierzmowania jest również okazją do zorganizowania katechezy rodzinnej. Za-

¹⁴ S. DYK, *Wielkopostne itinerarium chrzcielne w przepowiadaniu homilijnym*, „Roczniki Liturgiczno–Homiletyczne”, (2013), t. 4, s. 194.

¹⁵ Tamże, s. 194.

leca się, aby świadkami bierzmowania byli rodzice chrzestni (por. OB 5)¹⁶. Oni oraz rodzice i rodzeństwo kandydata mogą być włączeni w formację katechetyczną¹⁷, a potem w czynne uczestnictwo podczas udzielania kandydatom sakramentu bierzmowania (por. OB 3).

4.1.1. Niedziele Wielkiego Postu

Czytania z Ewangelii są rozłożone w sposób następujący: w niedzielę pierwszą i drugą zachowano opowiadania o kuszeniu i o przemienieniu Chrystusa¹⁸, z tym że odczytuje się je według trzech synoptyków. Dwie pierwsze niedziele w perspektywnym skrócie przedstawiają całą historię zbawienia¹⁹.

W następne trzy niedziele przywrócono w roku A Ewangelie o Samarytance, o niewidomym od urodzenia i o Łazarzu. Kerigmat tych niedziel odwołuje się do poszczególnych etapów przygotowania katechumenów. Perykopy ewangeliczne z trzeciej, czwartej i piątej niedzieli, zaczerpnięte z Ewangelii według św. Jana (J 4, 5–42; 9, 1–41; 11, 1–45), pokazują kandydatom do chrztu, że gdy ktoś spotyka Chrystusa, to dokonuje się w nim

¹⁶ R. CEGLAREK, *Instrukcja duszpastersko-katechetyczna w sprawie przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania w Archidiecezji Częstochowskiej (Projekt)*, Częstochowa 2015, s. 6; *Instrukcja duszpastersko-katechetyczna w sprawie przygotowania do przyjęcia sakramentu bierzmowania w Archidiecezji Częstochowskiej*, „Biuletyn Katechetyczny”, 2015, t. 1, s. 64.

¹⁷ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Podstawa programowa katechezy...*, dz. cyt., s. 68.

¹⁸ Z katechetycznego punktu widzenia należy podczas Wielkiego Postu omówić z uczniami perykopę o przemienieniu Jezusa na górze Tabor. Święto Przemienienia Pańskiego, przypadające 6 sierpnia, obchodzi się bowiem w czasie wakacji. Uwagi katechetyczne zob. B. STYPUŁKOWSKA, *Perykopa o Przemienieniu Pańskim w katechezie biblijnej*, „Częstochowskie Studia Teologiczne”, 34 (2006), s. 163–190.

¹⁹ S. DYK, *Wielkopostne itinerarium chrzcielne...*, dz. cyt., s. 207.

przemiana: przechodzi z grzechu do łaski (trzecia niedziela), z ciemności do światła (czwarta niedziela), ze śmierci do życia (piąta niedziela)²⁰. Ewangelie z roku A, ponieważ są ważne ze względu na chrześcijańską inicjację, mogą być czytane również w latach B i C, zwłaszcza tam, gdzie są katechumeni (por. WTLM 97; PS 24). Jednakże w roku B i C podaje się również inne teksty, a mianowicie: w roku B czytamy teksty św. Jana o przyszłym uwielbieniu Chrystusa przez krzyż i zmartwychwstanie, w roku C teksty św. Łukasza o nawróceniu.

W Niedzielę Palmową Męki Pańskiej na procesję zostały dobrane teksty z trzech Ewangelii synoptycznych, odnoszące się do uroczystego wjazdu Pana do Jerozolimy; we Mszy zaś czyta się opowiadanie o męce Pańskiej. Czytania ze Starego Testamentu odnoszą się do dziejów zbawienia, które są jednym z właściwych przedmiotów katechezy wielkopostnej. Na poszczególne lata wyznaczono cykle tekstów przedstawiających zasadnicze etapy tych dziejów, od początku aż do obietnicy nowego przymierza. Czytania z Apostoła są dobrane w ten sposób, aby harmonizowały z czytaniem z Ewangelii i Starego Testamentu oraz, o ile to możliwe, by uwydatniał się między nimi wewnętrzny związek (por. WTLM 97).

4.1.2. Dni powszednie Wielkiego Postu

Czytania z Ewangelii i Starego Testamentu są wzajemnie powiązane i omawiają różne tematy katechezy wielkopostnej, dostosowane do duchowego sensu tego okresu (por. WTLM 98). Począwszy od poniedziałku czwartego tygodnia następuje czytanie półciągle św. Jana, podające z Ewangelii te teksty, które lepiej odpowiadają cechom charakterystycznym Wielkiego Postu. Ponieważ czytania o Samarytance, o niewidomym od urodzenia i o Łazarzu czyta się w niedziele, lecz tylko w roku A (a w pozostałych latach jest to pozostawione do wyboru), prze-

²⁰ Tamże.

widziano, że te perykopy czytane są także w dni powszednie. Dlatego na początku trzeciego, czwartego i piątego tygodnia umieszczono Msze do wyboru z tymi tekstami. Te czytania mogą być użyte w jakikolwiek dzień tygodnia, zamiast czytań bieżących (por. WTLM 98).

W Wielkim Tygodniu sprawuje Kościół zbawcze misteria dokonane przez Chrystusa w ostatnich dniach Jego życia, poczynając od Jego mesjańskiego wjazdu do Jerozolimy (por. PS 27). W pierwszych dniach Wielkiego Tygodnia czytania mówią o tajemnicy Męki Pańskiej. Czytania Mszy Krzyżma przybliżają mesjańską funkcję Chrystusa i jej przedłużenie w Kościele przez sakramenty.

4.2. Czytania biblijne podczas Triduum Paschalnego

Triduum Paschalne tworzy jedną trzydniową celebrację, składającą się z trzech wyraźnie zdefiniowanych etapów Paschy Jezusa²¹. Pierwszy dzień jest celebracją misterium Chrystusa ukrzyżowanego²², drugi dzień stanowi celebrację misterium Chrystusa pogrzebanego²³, wreszcie na trzeci dzień celebrowana jest tajemnica Chrystusa zmartwychwstałego²⁴.

Dobrze byłoby, gdyby w tym czasie kandydaci do bierzmowania uczestniczyli w liturgii Kościoła. Świadome przeżywanie zbawczych wydarzeń i włączenie się w liturgiczną celebrację jest najwłaściwszym odnowieniem chrztu i przygotowaniem się do bierzmowania.

²¹ P. KULBACKI, *Liturgia Triduum Paschalnego – Chrystusa ukrzyżowanego, pogrzebanego i wskrzeszonego*, „Roczniki Liturgiczno-Homiletyczne”, (2012), t. 3, s. 40.

²² Tamże, s. 40–41.

²³ Tamże, s. 41–42.

²⁴ Tamże, s. 42–43.

4.2.1. Pierwszy dzień Triduum Paschalnego

Inaugurację Triduum Paschalnego stanowi Msza Wieczery Pańskiej. W żydowskiej tradycji rachuba godzin dnia rozpoczyna się od wieczora. Liturgia chrześcijańska odwołuje się do tej zasady przy uroczystościach. Msza Wieczery Pańskiej jest pierwszą wieczorną celebracją przynależącą już do Wielkiego Piątku²⁵.

4.2.1.1. Wielki Czwartek

We Mszy Wieczery Pańskiej w Wielki Czwartek wspomnienie uczty, która poprzedziła wyjście z Egiptu, stanowi szczególne tło dla przykładu, jaki daje Chrystus umywając uczniom nogi, a także dla słów św. Pawła o ustanowieniu Paschy chrześcijańskiej w Eucharystii (por. WTLM 99). Dlatego też pierwsze czytanie podczas tej Mszy św. zaczerpnięte jest z Księgi Wyjścia i opowiada o uczcie paschalnej, drugie czytanie pochodzi z Pierwszego Listu św. Pawła do Koryntian i zawiera słowa ustanowienia Eucharystii, a Ewangelia dotyczy opisu umycia nóg apostołom przytoczonego przez św. Jana.

4.2.1.2. Wielki Piątek

W dniu, w którym „Chrystus został złożony w ofierze jako nasza Pascha” (1 Kor 5, 7b–8a), Kościół rozmyślając nad Męką swojego Pana i Oblubieńca oraz adorując Krzyż, wspomina swoje narodzenie z boku Chrystusa umierającego na Krzyżu i wstawia się do Boga za zbawienie całego świata (por. PS 58). Czynność liturgiczna w Wielki Piątek Męki Pańskiej osiąga

²⁵ Tamże, s. 40; J. KUDASIEWICZ, *Panorama czytań biblijnych*, w: S. CZERWIK, J. KUDASIEWICZ, H. WITCZYK, *Święte Triduum Paschalne*, Kielce 2001, s. 21.

szczyt w Janowym opowiadaniu o męce Pana, który jako Sługa Boży, zapowiedziany w Księdze Izajasza, prawdziwie stał się jedynym kapłanem ofiarując samego siebie Ojcu (por. WTLM 99).

4.2.2. Drugi dzień Triduum Paschalnego

W Wielką Sobotę Kościół gromadzi się na Liturgię godzin, która odwołuje się do chrztu i wspomina misterium Chrystusa pogrzebanego²⁶. List okólny przypomina, że w Wielką Sobotę Kościół trwa przy Grobie Pańskim, rozważając mękę i śmierć Chrystusa oraz Jego zstąpienie do otchłani, oczekując na Jego Zmartwychwstanie (por. PS 73).

4.2.3. Trzeci dzień Triduum Paschalnego

Trzeci dzień obchodu Paschy jest celebracją misterium Chrystusa Zmartwychwstałego. Wigilia Paschalna jest sprawowana w noc Paschy i jest jednym aktem kultu z Niedzielą Wielkanocną²⁷. Kandydaci do bierzmowania winni mieć świadomość, że ta liturgia jest szczytem roku liturgicznego. Dobrze byłoby, gdyby w ramach katechezy mogli włączyć się w przygotowanie celebracji liturgii Wigilii Paschalnej i Niedzieli Zmartwychwstania.

4.2.3.1. Wigilia Paschalna

Zgodnie z bardzo dawną tradycją ta noc jest czuwaniem na cześć Pana. Wigilia sprawowana tej nocy, upamiętniająca świętą noc zmartwychwstania Pana, jest jakby „matką wszystkich świętych wigilii”. Kościół czuwając oczekuje Pańskiego zmartwychwstania i sprawuje je w sakramentach chrześcijańskiego wtajemniczenia (por. PS 77).

²⁶ P. KULBACKI, *Liturgia Triduum Paschalnego...*, dz. cyt., s. 41–42.

²⁷ Tamże, s. 42–43.

Wigilia Paschalna, w której Żydzi przez całą noc czuwali, oczekując przejścia Pana mającego ich wybawić z niewoli faraona, była przez nich obchodzona jako doroczna pamiątka. Była ona figurą prawdziwej Paschy Chrystusa, a więc nocy prawdziwego wyzwolenia, w którą jak głosi orędzie paschalne: „Chrystus skruszywszy więzy śmierci, jako zwycięzca wyszedł z otchłani” (PS 79). Od początku Kościół, zwłaszcza podczas nocnej Wigilii, obchodził doroczną Paschę, która jest uroczystością nad uroczystościami, najważniejszą liturgią w ciągu roku. Zmartwychwstanie Chrystusa jest umocnieniem wiary i nadziei wierzących; którzy przez chrzest i bierzmowanie zostali wszczępieni w paschalne misterium Chrystusa, umarli, zostali pogrzebani i wskrzeszeni razem z Chrystusem i z Nim będą królować. Wigilia Paschalna jest również oczekiwaniem na przyjście Pana (por. PS 80)²⁸.

Czytania Pisma Świętego stanowią drugą część Wigilii. Na świętą noc Wigilii Paschalnej zostało zaproponowanych siedem czytań ze Starego Testamentu, które przypominają wielkie dzieła Boże dokonane w historii zbawienia, oraz dwa czytania z Nowego Testamentu, a mianowicie zwiastowanie zmartwychwstania według trzech Ewangelii synoptycznych i czytanie z apostoła o chrzcie chrześcijańskim jako sakramencie zmartwychwstania Chrystusa (por. WTLM 99). Czytania biblijne opisują sławne dzieła historii zbawienia. Śpiew psalmu responsoryjnego, milczenie i modlitwa kapłana dopomagają wiernym w rozmyślaniu nad tymi dziełami. W ten sposób Kościół „poczynając od Mojżesza i wszystkich proroków” wyjaśnia paschalne misterium Chrystusa (por. PS 85). Typologiczne znaczenie tekstów Starego Testamentu zostaje ukazane przez modlitwę wypowiedzaną przez celebransa po każdym czytaniu. Można także wprowadzić wiernych w to znaczenie przez krótki komentarz.

²⁸ *Mszal z czytaniem. Niedziele, uroczystości, święta, dni powszednie*, Katowice 1993, s. 413.

Po czytaniach ze Starego Testamentu śpiewa się hymn „Chwała na wysokości Bogu”, podczas gdy zgodnie z miejscowymi zwyczajami biją dzwony, następuje kolekta i przechodzi się do czytań z Nowego Testamentu. Czyta się pouczenie apostoła dotyczące chrztu jako wszczęcia w paschalne misterium Chrystusa. Następnie wszyscy wstają i kapłan trzy razy intonuje „Alleluja”, stopniowo podnosząc głos, lud zaś tę aklamację powtarza. Jeśli jest to konieczne, psalterzysta lub kantor wykonuje „Alleluja”, którą to aklamację podejmuje lud, powtarzając ją między wersetami Psalmu 117, tylekroć cytowanego przez apostołów w przepowiadaniu paschalnym. Wreszcie zwiastuje się Zmartwychwstanie Pańskie w Ewangelii, która stanowi jakby szczyt całej Liturgii słowa (por. PS 87).

4.2.3.1. Niedziela Zmartwychwstania

We Mszy Wielkanocnej czyta się Ewangelię z Jana o znalezieniu pustego grobu. Można jednak także czytać według uznania teksty Ewangelii zaproponowane na noc świętą albo tam, gdzie celebryje się Mszę wieczorną, opowiadanie z Łukasza o ukazaniu się Chrystusa uczniom idącym do Emaus. Pierwsze czytanie jest wzięte z Dziejów Apostolskich, które stosuje się w Okresie Wielkanocnym zamiast czytania ze Starego Testamentu. Czytanie z apostoła mówi o przeżywaniu misterium paschalnego w Kościele (por. WTLM 100).

4.3. Czytania biblijne w Okresie Wielkanocnym

Obchód Paschy trwa przez czas paschalny (wielkanocny), bowiem pięćdziesiąt dni od Niedzieli Zmartwychwstania do Niedzieli Zesłania Ducha Świętego obchodzi się z wielką radością jako jeden dzień świąteczny. Co więcej, jako „wielką niedzielę” (por. PS 100).

Kandydaci do bierzmowania w Okresie Wielkanocnym winni radować się zbawieniem otrzymanym od Pana i oczekiwać Ducha Parakleta, który w sakramencie dojrzałości chrześcijańskiej przyjdzie umocnić ich do dawania świadectwa Chrystusowi oraz udzieli światła wobec wyborów związanych z życiowym powołaniem.

4.3.1. Niedziele Okresu Wielkanocnego

Aż do trzeciej niedzieli wielkanocnej czytania z Ewangelii opowiadają o zjawieniach się Chrystusa zmartwychwstałego. Czytania o Dobrym Pasterzu są wyznaczone na czwartą niedzielę wielkanocną. Na niedziele wielkanocne piątą, szóstą i siódmą są wyznaczone wyjątki z mowy i modlitwy Chrystusa po Ostatniej Wieczerzy. W ten sposób każdego roku będą podawane pewne dane o życiu, świadectwie i rozwoju pierwotnego Kościoła (por. WTLM 100).

Jako czytanie apostołskie czyta się w roku A Pierwszy List św. Piotra, w roku B Pierwszy List św. Jana, w roku C Apokalipsę; ponieważ powyższe teksty najlepiej odpowiadają duchowi radosnej wiary i mocnej nadziei, która cechuje okres wielkanocny (por. WTLM 100).

4.3.2. Dni powszednie Okresu Wielkanocnego

Pierwsze czytanie jest wzięte z Dziejów Apostolskich, podobnie jak w niedziele, na sposób półciągly. Podczas Oktawy Wielkanocnej czyta się Ewangelie opowiadające o zjawieniach się Chrystusa. Następnie czyta się w sposób półciągly Ewangelię według św. Jana, z której bierze się teksty o charakterze paschalnym, aby dopełnić czytania wielkopostne. W tym czytaniu wielkanocnym znaczną część stanowią mowa i modlitwa Chrystusa po Ostatniej Wieczerzy (por. WTLM 101).

4.3.3. Uroczystość Wniebowstąpienia i Pięćdziesiątnicy

Uroczystość Wniebowstąpienia jako pierwsze czytanie zachowuje opowiadanie o tym wydarzeniu, zaczerpnięte z Dz 1, 1–11. Następnie czytany jest fragment z Ef 1, 17–23 zatytułowany w Lekcjonarzu: „Bóg posadził Chrystusa po swojej prawicy”. Czytanie Ewangelii w każdym roku cyklu trzyletniego jest wzięte kolejno z trzech synoptyków, w roku A: Mt 28, 16–20; w roku B: Mk 16, 15–20; w roku C: Łk 24, 46–53²⁹.

Okres Wielkanocny trwający pięćdziesiąt dni kończy się Niedziłą Pięćdziesiątnicy. Wspominane jest w tym dniu zesłanie Ducha Świętego na apostołów, początki Kościoła oraz jego posłanie do wszystkich ludów, narodów i języków. Na Wigilię przewidziane są oddzielne czytania mszalne w liturgii słowa. Wigilia ta jest wytrwałą modlitwą zanoszoną na wzór apostołów i uczniów, którzy przebywali jednomyślnie na modlitwie razem z Maryją, Matką Jezusa, oczekując Ducha Świętego (por. PS 107). Na wieczorną Mszę św. przewidziane są następujące czytania w roku A, B i C: Rdz 11, 1–9; Rz 8, 22–27 i J 7, 37–39³⁰. Pierwsze czytanie zostało opatrzone w Lekcjonarzu tytułem: „Pomieszczenie języków przy budowie wieży Babel”. Drugie czytanie zatytułowano: „Duch przychodzi z pomocą naszej słabości”. Ewangelia nosi tytuł: „Strumień wody żywej”. Na Mszę w dzień przewidziano następujące czytania: Dz 2, 1–11; 1 Kor, 12, 3b–7. 12–13 i J 20, 19–23. Pierwsze czytanie zostało opatrzone w Lekcjonarzu tytułem: „Wszyscy zostali napełnieni Duchem Świętym”. Drugie czytanie zatytułowano: „Duch Święty źródłem jedności chrześcijan”. Ewangelia nosi tytuł: „Jezus daje Ducha Świętego”³¹.

²⁹ *Mszal z czytaniem...*, dz. cyt., s. 569–573.

³⁰ Tamże, s. 601–607.

³¹ Tamże.

Uroczystość Zesłania Ducha Świętego jest świętem patronalnym dla kandydatów do bierzmowania. Czytania biblijne podkreślają potrzebę Ducha Świętego w życiu chrześcijańskim oraz otwierają wierzącego na modlitwę prośby o Ducha Świętego, a tym samym w sposób bezpośredni przygotowują do przyjęcia sakramentu bierzmowania.

5. Typologia chrztu w katechezie biblijnej

Rzeczywistość chrztu była zapowiadana przez typy starotestamentalne. W katechezie biblijnej można korzystać z typologii, która podkreśla zasadniczą wartość Starego Testamentu w wizji chrześcijańskiej³². Interpretacja typologiczna polega na czytaniu Starego Testamentu jako pierwszego zarysu i zapowiedzi Nowego³³. Typologia była stosowana w Nowym

³² KOMISJA DO SPRAW STOSUNKÓW RELIGIJNYCH Z JUDAIZMEM, *Żydzi i judaizm w głoszeniu słowa Bożego i katechezie Kościoła katolickiego*, „L'Observatore Romano” (wydanie polskie), 6 (1985), nr 6–7, s. 7; P. SKUCHA, *Żydzi i judaizm w przepowiadaniu i katechezie Kościoła po II Soborze Watykańskim*, w: *Dzieci jednego Boga. Praca zbiorowa uczestników seminarium naukowego w Spertus College of Judaica w Chicago (1989)*, oprac. i red. W. CHROSTOWSKI, Warszawa 1991, s. 285–287.

³³ KOMISJA DO SPRAW STOSUNKÓW RELIGIJNYCH Z JUDAIZMEM, *Żydzi i judaizm...*, dz. cyt., s. 7; Zob. również: A. TYRRELL HANSON, *Typologia*, w: *Słownik wiedzy biblijnej*, red. B.M. Metzger, M.D. Coogan, Warszawa 1996, s. 780–781; J. Szłaga, podaje warunki sensu topicznego. Pierwszy warunek jest spełniony wówczas, gdy typ (osoba, rzecz lub wydarzenie) jest rzeczywistością historyczną lub co najmniej literacką i ma swój własny sens wyrazowy (np. Melchizedek w Rdz 14, 18–20). Drugim warunkiem jest to, że istnieje podobieństwo, choćby pod pewnym względem, między typem a antytypem (kapłaństwo Melchizedeka i Chrystusa). Trzeci warunek polega na tym, że podobieństwo typu i antytypu wynika z postanowienia Bożego, gdyż wtedy można mówić o sensie topicznym jako ściśle biblijnym, który związany jest z głębszą ideą, znajdującą swój pełny wyraz w rozwoju historii zbawienia. W odniesieniu do typologii Melchizedek – Chrystus, takie dowodzenie przeprowadza autor Hbr 7, 15–23 – J. SZŁAGA, *Hermeneutyka biblijna*, w: *Wstęp ogólny do Pisma Świętego*, red. J. Szłaga, Poznań–Warszawa 1986, s. 193.

Testamencie i przez pierwszych chrześcijan (co ma swoje odzwierciedlenie w pismach Ojców Kościoła). Polega ona na uznaniu jakiejś osoby albo wydarzeń ze Starego Testamentu za typy albo zapowiedzi jakiejś osoby (prawie zawsze Chrystusa), albo rzeczywistości chrześcijańskiej³⁴. Pewne osoby i wydarzenia Starego Testamentu przygotowują grunt na przyjęcie zbawczego orędzia Nowego Testamentu. W typologii biblijnej ważne jest odczytanie jej w związku z Chrystusem³⁵. Typologia pomaga w zrozumieniu chrystocentrycznego ukierunkowania Pisma Świętego. W katechezie biblijnej za autorami Nowego Testamentu można odczytywać rzeczywistości przedstawione w Starym Testamencie jako zapowiedź i figury zbawczego dzieła Chrystusa. Dotyczy to z pewnością sakramentu chrztu. W listach św. Pawła i w Pierwszym Liście św. Piotra mamy przykłady typologii chrztu³⁶.

Św. Paweł w Pierwszym Liście do Koryntian ukazuje przejście Izraelitów przez Morze Czerwone oraz wędrówkę po pustyni jako zapowiedź chrztu (1 Kor 10, 1–4). Św. Paweł mówi o ojcach, którzy byli ochrzczeni w obłoku i morzu (1 Kor 10, 1–2). Obłok stanowi aluzję do Ducha Świętego, a morze do wody jako materii chrztu³⁷. W odniesieniu do wędrówki po pustyni i picia ze skały, którą był w rzeczywistości Chrystus (1 Kor 10, 3–4), aluzją do chrztu jest cudownie tryskająca woda³⁸.

W Pierwszym Liście św. Piotra uratowanie w arce Noego ośmiu ludzi jest typem uratowania przez wodę chrztu (1 P 3, 19–21). Przez chrzest Bóg unicestwia grzech i zbawia człowieka, podobnie jak wody potopu przyniosły zagładę wszystkie-

³⁴ M. BORDA, *Biblijna koncepcja powołania w katechezie ponadgimnazjalnej i jej recepcja przez uczniów*, Kraków 2012, s. 318–320.

³⁵ J. SZLAGA, *Hermeneutyka biblijna*, dz. cyt., s. 193.

³⁶ K. ROMANIUK, *Sakramentologia biblijna...*, dz. cyt., s. 16.

³⁷ Tamże.

³⁸ Tamże.

mu, co było grzeszne, a arka przyniosła ocalenie Noemu i jego ludziom. W pełnym rozwinięciu tej typologii arka jest zapowiedzią Kościoła, czyli miejsca zbawienia dla wszystkich wierzących. Ocaleni w arce są typem całej odkupionej ludzkości, a liczba „osiem” stanowi aluzję do dnia paschalnego³⁹.

6. Zakończenie

Kościół co roku umożliwia wszystkim wiernym pełniejsze przygotowanie się do nawrócenia, pokuty i odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych⁴⁰. Przeżywanie liturgii Wielkiego Tygodnia i Triduum Paschalnego w nawiązaniu do sakramentu chrztu, zanurzającego w Chrystusa, stanowi szczyt całego roku liturgicznego, podobnie jak niedziela, która ma zawsze charakter paschalny, stanowi szczyt tygodnia (por. PS 1–2). Ponieważ największe misteria ludzkiego odkupienia Kościół sprawuje co roku począwszy od Mszy wieczornej Wielkiego Czwartku aż do drugich niesporów Niedzieli Zmartwychwstania, należy ten czas wyraźnie włączyć w formację katechetyczną. W odniesieniu do katechezy biblijnej wydaje się wyraźna potrzeba wprowadzenia w czytania stosowane podczas liturgii, zwłaszcza czytania z Wigilii Paschalnej. Może to się dokonywać podczas katechezy w parafii⁴¹.

W przygotowaniu kandydatów do bierzmowania warto wprowadzić katechizowanych w świadome i czynne uczestnictwo w liturgii Wielkiego Postu, Triduum Paschalnego oraz Okresu Wielkanocnego uwieńczony uroczystością Zesłania

³⁹ Tamże.

⁴⁰ P. KULBACKI, *Liturgia Triduum Paschalnego...*, dz. cyt., s. 45.

⁴¹ Na temat różnych form katechezy parafialnej zob. B. STYPUŁKOWSKA, *Katecheza biblijna młodzieży w szkole i parafii*, „Częstochowskie Studia Teologiczne”, 42 (2014), s. 171–189; też, *Katecheza biblijna w parafii skierowana do osób dorosłych*, „Analecta Cracoviensia”, 46 (2014), s. 155–170.

Ducha Świętego – jako bezpośrednie przygotowanie do sakramentu bierzmowania. Wigilia Paschalna i Okres Wielkanocny jest optymalnym czasem przyjmowania sakramentu bierzmowania, jak i innych sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Sobór Watykański II przypominał zwłaszcza w swojej Konstytucji o świętej liturgii, że wszystkie sakramenty czerpią swą moc z paschalnego misterium Chrystusa. Zatem ich udzielanie i przyjmowanie powinno się odbywać w nawiązaniu do tej tajemnicy.